

Participatorisk evaluering med børn

Vibeke Anesen
Studienr. 20130253
Master i læreprocesser
Aalborg Universitet, Institut for Læring og Filosofi,
Vejleder: Mette Buchardt
Afleveringsdato: 18. december 2014
Afhandlingens omfang: 64.754 tegn

Abstract

Participatory Evaluation with children

By Vibeke Anesen, Aalborg University 2014

In development, work there is an increasing focus on right based work. One of the ways to carry this out is through participation, which is a way to empower people.

This Master thesis has a focus on empowerment of children through participation in an evaluation process, and is based on research made on a midterm evaluation of a development project in Rwanda.

The challenge of evaluation work in development projects is that it is often made on the background of requirements from donors, as they need proof of achievements according to the project documents and documentation of activities being carried out as agreed. The evaluations are therefore rarely conducted with a focus on learning, although it would be possible to use the results, as well as the process of evaluation for learning, either within the organisation or as a way to strengthen the participants in the projects.

In this thesis, I am looking at the evaluation as a learning process for the children who are the main beneficiaries in the project. This is made with a focus on the method and how the children are empowered by being a part of the evaluation work.

The empirical data are collected by following a consultant doing an evaluation in Rwanda for SOS Children's Villages. The data includes observations during 5 days, and interviews with the consultant and two of the participating children.

The frame of the participatory evaluation in this paper is described and analysed through Cousins and Chouinard's research and theory of the antecedents, the practice and the consequences of participatory evaluation. When looking at empowerment of the children the analysis is made in the light of Bourdieu's theory of dynamics of power in society, and of Freire's critique of the "banking" model and the theory he calls Pedagogy of the Oppressed. Both of these theories have a focus on power relations and dominance, and I have used them here to describe the challenges and ideas of how to empower children.

The conclusion in this research is that the children can be empowered in an evaluation process by participating in the evaluation work from start to end. This means that they will have to be trained in evaluation work. Furthermore, it is important that the empowerment part not only is an implicit learning, but that both the children and all project officers working with the children are aware of this purpose of the evaluation work. The children are mainly empowered through dialog, but in a context where they are not expected to take part in discussion with adults, it is important to train the project officers to understand the importance of inclusion of the children, and to train these adults in having discussions with children and to listen to what they have to say.

A precondition for long term sustainable development is that the people in the society have access to society processes and that they are capable of utilizing the possibilities. Empowering children through evaluation will give them the ability to actively take part in the local society and to work for their rights on other levels.

Indhold

Indhold.....	4
Indledning	5
Problemformulering	7
Konstruktion af genstandsfelt.....	7
Empowerment	7
Participatorisk evaluering	8
Metodologi	11
Analyseteori	11
<i>Bourdieu</i>	11
<i>Freire</i>	13
Metode	15
<i>Observationer</i>	15
<i>Interviews</i>	16
Analysestrategi.....	17
Analyse.....	18
Analyse af evaluator	18
Analyse i forhold til Bourdiues teorier	22
Analyse i forhold til Freires teorier	23
Analyse Bourdieu - Freire	25
Diskussion.....	26
Konklusion	27
Perspektivering	28
Litteraturliste	29

Indledning

I forbindelse med dansk udviklingsarbejde er der i Danmark efterhånden et stort fokus på den rettighedsbaserede tilgang. Ikke mindst på baggrund Loven om Internationalt udviklingsarbejde, som blev vedtaget i 2012, hvor målet er beskrevet som:

Målet for Danmarks udviklingssamarbejde er at bekæmpe fattigdom og fremme menneskerettigheder, demokrati, bæredygtig udvikling, fred og stabilitet i overensstemmelse med FN-pagten, Verdenserklæringen om Menneskerettighederne og FN's konventioner om menneskerettigheder.

Lov om internationalt udviklingssamarbejde § 1 (2012)

Denne formålsparagraf er radikalt forskellig fra den tidligere lovgivning på området, hvor formålet var økonomisk vækst, sikring af social fremgang og politiske uafhængighed. Det overordnede formål med dansk udviklingsbistand er således at bekæmpe fattigdom i udviklingslandene og skabe varige forbedringer af livsvilkår for de fattige i det enkelte udviklingsland (UM). Disse varige forbedringer sker ved at den viden, der trækkes ud af projekter, forbliver som læring i udviklingslandene.

Når der tales om rettighedsbaseret tilgang, tages der ifølge udviklingsministeriet udgangspunkt i de fire grundlæggende principper: ikke-diskrimination, deltagelse, åbenhed og ansvarlighed (Danmarks Udviklingsstrategi, 2014).

Jeg arbejder i Red Barnet, som er en international NGO. Her arbejdes ud fra en rettighedsbaseret tilgang, hvilket vil sige at børns rettigheder er værdigrundlaget for organisationen, og der tages afsæt i de nævnte principper. Vi arbejder projektorienteret i organisationen i en cyklus, der går fra planlægning og implementering til monitorering og evaluering. De ovennævnte principper om ikke-diskrimination, deltagelse, åbenhed og ansvarlighed er naturligvis tænkt ind i hele projektcyklussen.

I specialet her vil jeg sætte fokus på børns deltagelse og evaluering af projekter, og jeg vil således udelukkende beskæftige mig med børns deltagelse i evaluering, selvom det kun er en delmængde af hele det rettighedsbaserede arbejde.

Baggrunden for dette er, at jeg fra mit arbejde i Red Barnet har det indtryk, at begrundelsen for at indarbejde evaluering i projekter som oftest er, at der stilles krav fra donors side om en evalueringsrapport, som en form for bevis for, at de opsatte mål er nået og de ønskede aktiviteter er blevet gennemført. Altså har projektet kørt, som det skulle og er pengene brugt på en optimal måde.

Det ser derimod ikke ud til, at evalueringer så ofte foretages på baggrund af et ønske om læring – hverken fra donorer eller fra organisationernes egen side. Man kan således stille spørgsmålstejn ved det grundlæggende formål med evaluering inden for udviklingsbistanden. Evalueringsformålet står således mellem kontrol og læring.

Jeg ser det som meget vigtigt at have fokus på, at der ligger en klar læringsmekanisme i udviklingsprojekter. For at kunne forbedre sit arbejde i

udviklingslandene og for konstant at kunne udvikle programarbejdet er det af stor betydning, at organisationerne har muligheden for at trække læring ud af de projekter, der løbende kører. Denne læring kan ske gennem evaluering.

Ser man på formålsparagraffen inden for udviklingsbistand, står det da også helt klart beskrevet, at bæredygtighed er et af de afgørende formål for hjælp til udviklingslandene. Ifølge Civilsamfund i Udvikling (CISU) skabes denne bæredygtighed gennem styrkelse af civilsamfundet:

"Civil organisering og adgangen til aktiv deltagelse i samfundets processer er en forudsætning for en langsigtet, bæredygtig udvikling."

(CISU's udviklingspolitiske holdningspapir, 2012)

Denne civilorganisering og deltagelse i samfundets processer kommer efter min overbevisning kun til at ske, ved at der sker en læring ikke kun *i* det enkelte projekt, men også *af* det enkelte projekt. Der bør således være et større fokus på, at læringen sker i lokalsamfundet og hos de mennesker, der er involveret i projekter i syd, ved at de har en forståelse af selve projektet. Dette sker gennem deltagelse af de involverede hele vejen igennem projektcyklussen. På denne måde opnås en forankret læringen i lokalsamfundet og hos deltagerne i projektet. Således styrker børns deltagelse samfundet og lokalbefolkningens indsigt og forståelse for sig selv, hinanden og det samfund, de lever i. Herved styrkes deres kapacitet til selv at tage ansvar for samfundsudviklingen og for at øge deres muligheder og styrke deres evne til at handle på egne vegne. Ved at arbejde med børn vil ovennævnte kapaciteter lettere blive forandret i samfundet.

I forbindelse med evaluering generelt taler man om begrebet backwash. Dette fænomen beskriver det, at selve evalueringsformen kommer til at spille en rolle på selve projektet og læringen (Lars Holm, 2004).

Man vil ofte se backwash som noget negativt, idet evalueringsformen påvirker det forudgående forløb. Dette ses blandt andet i undervisningssituationer, hvor et undervisningsforløb bliver målrettet til at kunne indfri den evaluering, der ligger i slutningen af et forløb, og hvor man kan se en tendens til, at elever bliver trænet til at tage en test.

Her kommer formålet med evaluering igen ind i billedet, idet ovennævnte negative side sker på grund af en forventning om at evalueringen er en kontrol. I forbindelse med udviklingsarbejde med deltagelse i fokus, kan man dog se det som noget positivt, såfremt evalueringen er tænkt ind i projektet fra starten af som en læring for deltagerne. Det, at børns deltagelse er tænkt ind i evalueringen, kan få betydning for selve designfasen af projektet, samt hvordan selve projektet implementeres. Ved at være opmærksom på, at børnene inddrages i evalueringsfasen, må forventes at være et større behov for at de ligeledes er involveret i resten af projektet.

Jeg vil således i dette speciale have fokus på styrkelse – her kaldet empowerment - af børn gennem deltagelse i evaluering. Gennem direkte deltagelse kan børn udvikle en forståelse for demokrati og for deres egne kompetencer, hvorved de kan

tage ansvar (Hart, 1997; s. 3). Forståelse for demokrati og mulighederne for at tage ansvar for deltagelse i udviklingen af demokratiet er fundamental, når der tales om rettighedsbaseret tilgang i udviklingsarbejde. Når man arbejder med børns rettigheder, er det således vigtigt, at være bevidst om, at alle børn spiller en værdifuld rolle og at deres deltagelse tages alvorligt og planlægges med anerkendelsen af deres udvikling og styrker (ibid).

Mit teoretiske udgangspunkt for evaluering er baseret på Cousins og Chouinards beskrivelser om partcipatoriske evaluering og som definition på partcipatorisk evaluering bruger jeg her Cousins definition:

"Participatory evaluation is evaluation in which trained evaluators work in partnership with (program) stakeholders to produced evaluative knowledge".
(Cousins, 2003)

Jeg benytter således Cousins og Chouinards teoretiske materiale til at rammesætte og beskrive selve tilgangen til partcipatorisk evaluering, mens jeg i min analyse af empirien med fokus på empowerment af børn benytter mig af henholdsvis Pierre Bourdieus og Paulo Freires teorier.

Empirien til dette arbejde er en observation af en midtvejsevaluering af et af SOS-Børnebyernes rettighedsbaserede projekter i Gikongoro i Rwanda. Selve faciliteringen af evalueringsarbejdet samt udarbejdelse af den endelige rapport gennemføres af konsulenten Lotte Ladegaard, som er specialiseret inden for børns deltagelse. Efter observationerne har jeg foretaget interviews med to af de deltagende børn samt et interview med Lotte Ladegaard.

Problemformulering

Hvordan sikrer man børns deltagelse i evaluering af projekter, der sigter mod empowerment?

- *Hvordan oplever deltagerne at børn er involveret?*
- *Hvordan kan man ud fra aktørernes oplevelser udvikle bedre evalueringsdesign, der sikrer at deltagerne bliver empoweret?*

Konstruktion af genstandsfelt

Da jeg i dette speciale har fokus på både arbejdet med empowerment af børn og på partcipatorisk evaluering har jeg som nævnt i indledningen taget udgangspunkt i flere teorier – Cousins & Chouinard teorier omkring partcipatorisk evaluering, Bourdieus teori om blandt andet magtstrukturer samt Freires teori om den frigørende pædagogik.

Empowerment

Når jeg bruger begrebet empowerment arbejder jeg ud fra den definition, der er udarbejdet af Education for Youth Empowerment teamet i Red Barnet. Empowerment defineres således som en proces, der øger kapacitet og kompetence hos enkeltpersoner og grupper, så de kan træffe informerede valg og omdanne disse til ønskede handlinger. Kompetencer anses her for at være de kundskaber,

færdigheder og adfærd, der bruges for at sætte beslutninger og handlinger udi livet. Hvorimod kapaciteten forstås som evnen til at deltage aktivt i beslutningsprocesser og handlinger, der vedrører eget og andres liv. (Red Barnet, 2014).

Participatorisk evaluering

For at sætte rammerne for selve arbejdet med participatorisk evaluering har jeg valgt at tage udgangspunkt i Cousins og Chouinard's teori. Her beskriver de den konceptuelle ramme for participatoriske evaluering, som de har lavet på baggrund af et stort undersøgelses- og analysearbejde.

Ifølge Cousins og Chouinard (2012) er der to primære tilgange inden for participatorisk evaluering: Praktisk participatorisk evaluering (P-PE) og transformativ participatorisk evaluering (T-PE). Disse to måder at se på participatorisk evaluering på udspringer af forskellige historiske syn på emnet, og der er således ud fra disse to tilgange forskellige syn på, hvordan og hvorfor man involverer interessenter. P-PE har en pragmatisk tilgang med fokus på problemløsning og en forbedret brug af evaluering. Begrundelsen for at involvere interessenter vil være, at man forventer, at interessenterne sandsynligvis vil være mere tilbøjelige til at bruge resultaterne i evalueringen, hvis de har været involveret i processen. T-PE er baseret på et mere frigørende og politisk rationale, hvor undersøgelsesprocessen i sig selv bliver brugt som løftestang for social forandring. En af de grundlæggende mål med T-PE er at give folk styrke til at konstruere og respektere deres egen viden og deres forståelse for sammenhængen mellem viden, magt og kontrol. Desuden er der fokus på processen. Alle deltagere arbejder kollektivt og der arbejdes ud fra tanken om at dialog mellem aktørerne vil føre til gensidig forståelse og respekt.

Når man ser på rammesætningen for den participatoriske evaluering inddeler Cousins & Chouinard arbejdet i tre områder, som henholdsvis repræsenterer de forudgående betingelser, det praktiske arbejde omkring den participatoriske evaluering samt konsekvenserne af participatorisk evaluering.

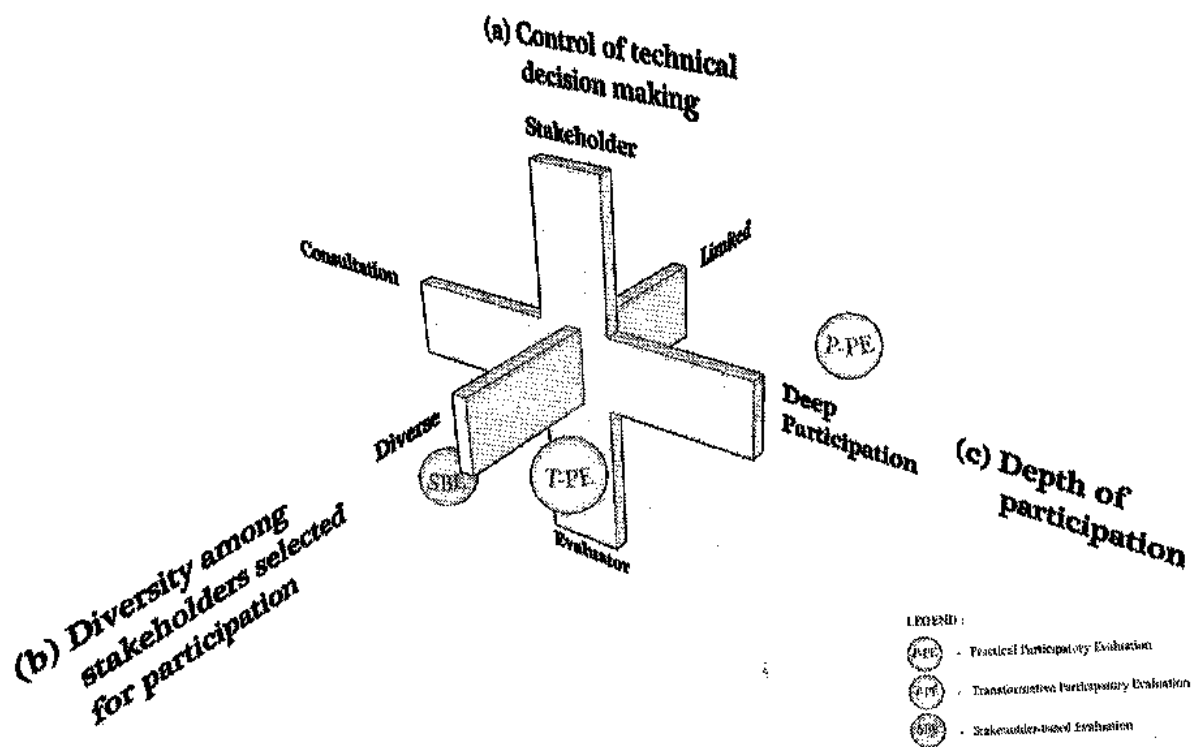
Forudgående betingelser

De forudgående betingelser for participatorisk evaluering består ifølge Cousins & Chouinard af fire områder, der påvirker evalueringen.

- **Evaluators baggrund og rolle.**
Her ligger den ekspertise og de færdigheder og erfaring, som evaluator bringer ind i en evalueringssituation. Dette kan blandt andet være hendes kommunikationsfærdigheder. Desuden er det også værd at bemærke at hendes kulturelle baggrund er en faktor for de forudgående betingelser.
- **Samfundsmæssig kontekst**
Dette er blandt andet demografi, sociale, kulturelle, økonomisk og historisk forhold. Herudover ligger hele den interpersonelle dimension som en betingelse sammen med politiske hensyn.
- **Institutionel indflydelse**
Organisationen, der skal have foretaget evalueringen har en stor indflydelse på det participatoriske evalueringssarbejde. Hvor stor er organisationens støtte til den participatoriske evalueringssproces og hvilken evalueringsskultur er der i

Cousins & Chouinard (2012)

Konsekvenser ved partipatorisk evaluering

Når man ser overordnet på en partipatorisk evaluering må man ifølge Cousins & Chouinard også se på de følgevirkninger, der er i forbindelse med en evaluering. Der vil først og fremmest være et *output*, i form af selve rapporten. Ved deltagelse af interessenterne i evalueringprocessen, vil der være større sandsynlighed for, at de fremkommende outputs vil blive brugt efterfølgende. Resultaterne kan bruges både til at tage beslutninger om ændringer eller som en form for legitimering af det, der bliver lavet. Herudover kan der også ske læring ud fra resultaterne. Disse ændringer og den udvikling, der således skabes, kan ske på såvel individuelt og gruppeniveau som på organisationsniveau, hvor man kan ændre på fælles værdier.

Ser man på de mere langsigtede resultater (outcomes) vil en partipatorisk evaluering have mulighed for indflydelse på læring, empowerment, selvbestemmelse, oplysning og frigørelse. Desuden er der en mulighed for at ændre praksis i det hele taget. (Ibid, s. 33)

Metodologi

Analyseteori

Jeg arbejder i specialet med en kvalitativ tilgang med udgangspunkt i to teorier – Pierre Bourdieu's (1930-2002) teorier om habitus, felt, kampe og symbolsk vold. Herudover vil jeg benytte Paulo Freire's (1921-1997) teorier om frigørende pædagogik. Jeg vil i det følgende gennemgå de to nævnte teorier.

Bourdieu

Pierre Bourdieu (1930-2002) var en fransk sociolog og antropolog, som blandt andet forskede i dominans og magtforhold i vores samfund. Han beskrev de strukturer, der findes i den sociale verden og de relationer, der findes mellem individ og samfund. Blandt andet mente han, at vores samfund altid i en eller anden forstand er stratificeret og hierarkiseret, og at vi mennesker altid indgår i former for sociale relationer, hvor der konstant findes magtkampe mellem såvel individer som sociale grupper (Anesen, 2013).

Habitus er et begreb, som Bourdieu bruger til at beskrive måden, vi opfatter verden på, og hvordan vi opfatter os selv i denne verden. Denne forståelse af verden, virkeligheden og de valg og handlinger, vi foretager, bliver primært til på baggrund af de sociale forhold, vi lever under (Wilken, 2012). De valg vi tager og de vaner vi har, udtrykker således vores tilhørsforhold. Habitus skaber og skabes af sociale strukturer. (Bourdieu 1997 – Wilken, 2012, s. 48).

Folk med samme baggrund har ens forståelser af, hvad der er passende eller ej, og hvad man kan forvente af tilværelsen. Når disse forståelser er forankret i habitus, vil de være med til at opretholde sociale hierarkier. Desuden ser Bourdieu menneskers smag, valg og handling som resultatet af dispositioner i habitus, hvilket klassificerer folk og viser ligheder og forskelle hos hinanden (Ibid, s. 81).

Det ses i sammenhænge med Bourdieus kapitalbegreb, hvor han beskriver tre former for kapital: økonomisk kapital, kulturelle kapital, social kapital. Økonomisk kapital omfatter materiel rigdom dvs. værdier, der kan omsættes til penge. Denne form for kapital, skal sidestilles med de andre former for kapital. Den kulturelle kapital anvender Bourdieu til at beskrive både menneskets sans for det kropslige, den objektiverede og den institutionaliserede. Dette begreb indeholder således manerer og sprogbrug i form af den kropslige sans, bøger, maskiner, malerier m.v. i den objektiverede sans samt en institutionaliseret sans, som han beskriver som de akademiske kvalifikationer, man har med sig (Bourdieu, 1986). Social kapital ses som den kapital, man får gennem sociale forbindelser og de netværk, man har.

I et samfund, hvor økonomisk differentiering spiller en mindre rolle end i et kapitalistisk samfund vil den sociale kapital være et vigtig kilde til magt, således refererer Bourdieu til egne studier i Algeriet, hvor familier og slægtskaber har stor indflydelse på magtforhold.

De enkelte deltagere har ligeledes forskellige habitus alt efter hvilke sociale relationer de har, som f.eks. hvilken familie, de er vokset op i. Habitus er nemlig både individuel, kollektiv og samfundsmæssig. Individuel fordi den integrerer individets erfaringer og personliggør det sociale. Kollektiv fordi den tilegnes i et socialt miljø, der som regel forekommer i fællesskab eller i fælles forståelser og samfundsmæssig fordi den bekræftes, reproduceres og forandres gennem den sekundære socialisering, der sker i forskellige samfundsinstitutioner (Wilken, 2012).

Mennesker er en del af eksisterende sociale relationer. De er således medlemmer af sociale grupperinger, som skabes og placeres alt efter kapitalsammensætning. Deres livsstil og holdninger hænger sammen med deres position i Bourdieu kalder *det sociale rum* (Ibid, s.71). Dette sociale rum kan ses som et felt af sociale klasser, hvor der kæmpes om status, magt og indflydelse (ibid).

Bourdieu beskriver forskeren som værende en social agent på flere forskellige måder. Forskeren har en social baggrund, som har betydning for dennes forståelse af virkeligheden og for det, hun ser. Desuden står forskeren i relation til de mennesker, hun udforsker, hvad enten det er en direkte relation, som er tilfældet ved observation og interviews, eller en indirekte relation, som sker ved f.eks. spørgeskemaer. Endnu en ting, man skal være opmærksom på er, at forskeren er agent i akademiske felter, og derfor deltager i kampe om anerkendelse, indflydelse og magt (Wilken, 2012).

Mennesker har ikke samme forudsætninger for at deltage i sociale sammenhænge, og systemet er derfor præget af ulighed og skæv ressourcefordeling. Der findes således dominerende klasser, der har høj kapital og status, og der findes dominerede klasser, der kun har lidt af både kapital og status. Denne fordeling findes der i samfundet en generel accept af (Ibid, s. 89).

Feltbegrebet, som Bourdieu benytter til at beskrive, hvordan samfundet kan skilles i mindre enheder eller sociale arenaer, kan defineres som et system af positioner, der er relateret til hinanden. Disse positioner får deres betydning gennem relationer til andre positioner i feltet. (Ibid, s. 52). Positionerne har forskellige værdier, og der vil derfor være noget på spil for de positionerede agenter. Disse kampe vil ikke føre til udligning af forskelle – der vil altid være dominerende agenter, der kæmper for at fastholde deres positioner og indflydelse.

Bourdieu bruger udtrykket *symbolsk magt* til at definere den magt, der benyttes til at få folk til at se og forstå verden på en bestemt måde, så denne forståelse kommer til at se ud som uomgængelig. Dette kan beskrives som en usynlig form for magt, idet de involverede egentlig ikke er klar over, at der sker en magtudøvelse.

Grunden til, at de fleste accepterer de magtstrukturer, der findes, er ifølge Bourdieu, det, han kalder *symbolsk vold*. Denne form for vold sker ved at de, der har magten navngiver og klassificere virkeligheden, så de sociale grænser eksisterer. Det er altså en form for usynlig vold og magtudøvelse, som gør at de, der allerede har magten, kan fastholde den.

Dette hænger sammen med begrebet doxa som Bourdieu benytter til at beskrive det, der tages for givet i et samfund. Det, der ligger udtalt og som ikke er til diskussion. Han bruger begrebet til at beskrive den grundlæggende "sandhed" og de spilleregler som den sociale orden bygger på (Ibid, s. 55).

I de klassesdelte samfund, hvor der er kamp mellem klasserne, er skellet mellem opinionens domæne (det, der eksplicit kan debatteres) og doxas domæne (det der ikke står til diskussion) grundlæggende i forhold til en politisk klassekamp. De dominerede klassers interesse er at rykke doxa's grænser. Det vil sige at påvise vilkårligheden af det, der tages for givet. De dominerende klassers interesse er at forsvare doxaens integritet eller at erstatte den med en substitut. (Bourdieu, 2005, s. 183).

Bourdieu ser objektivisme og subjektivisme som noget, der supplerer hinanden. Den sociale virkelighed har en objektiv betydning. Disse objektive betydninger er bl.a. at have mere eller mindre uddannelse, at have indrettet sin bolig forskelligt, at lytte til forskelligt musik osv. Bourdieu mener ikke, at disse forskelle er tilfældige, og de kan ikke henvises til subjektive forskelle. For at nå frem til en forståelse af praksis, må man som forsker altså først skabe en forståelse for de objektive betingelser for produktion af det sociale liv, og bagefter bryde med denne objektive forståelse for at interessere sig for agenterne subjektive forståelse af deres handlinger. For at forstå den praktiske logik, der foregår, må man som forsker også investere sin egen sociale viden (Ibid).

Freire

Ved beskrivelse af og beskæftigelse med empowerment begrebet vil det være interessant at tage udgangspunkt i Paulo Freires teori om frigørende pædagogik. Freire (1921-97) var en brasiliansk professor i pædagogik, som var optaget af forholdene omkring undertrykkelse og frigørelse. I sin beskrivelse af kampen for humanisering tager han udgangspunkt i modsigelsen mellem undertrykkerne og de undertrykte og hvorledes denne modsigelse kan overvindes så de undertrykte befries. Undertrykkerne er de mennesker, der påvirker andre for at indoktrinere og tilpasse dem til en virkelighed, hvor de fortsat kan være undertrykkende.

De undertrykte skal ifølge Freire ikke ses som mennesker, der lever uden for samfundet, men som lever inden for den struktur, som gør dem til "væren'er for andre". Ved frigørelse skal de undertrykte ikke integreres i undertrykkelsens struktur, men i stedet skal strukturen ændres, således at de undertrykte bliver "væren'er for sig selv" (Freire, 1980, s. 48).

Når Freire beskriver forholdet mellem undertrykkerne og de undertrykte tager han først og fremmest udgangspunkt, i det, han selv kalder for "sparekasse"-princippet. Han beskriver kritisk med denne betegnelse forholdet mellem lærer og elev som værende et forhold, der omfatter et foredragende subjekt og et tålmodigt lyttende objekt (ibid).

Der må således ske en form for empowerment af den enkelte, for at kunne ændre de undertrykkende strukturer. Kun gennem kommunikation kan menneskets liv

bevare sin mening. Freire understreger, at læreren hverken kan tænke for eleverne eller tvinge dem til at tænke som ham. Den sande tænkning om virkeligheden, finder sted gennem kommunikation og ikke i isolation. Den befrielse Freire taler om, sker derfor ikke ved fremmedgørelse, men gennem en humaniseringsproces, der indeholder refleksion over verden og handlinger for at skabe ændringer. (Ibid, s 52).

"Sand undervisning gennemføres ikke af A for B eller af A om B, men snarere af A sammen med B med verden som bindeled. En verden som præger og udfordrer begge parter og derved giver synspunkter og meninger om den."

(Paulo Freire, 1972, s. 69)

Freire ser i det undertrykkende samfund læreren som en, der taler om virkeligheden som om den er ubevægelig, statisk og opdelt i båse. Lærerens opgave her er at "fylde" eleverne med indholdet af sit foredrag. Ifølge Freire er det iøjnefaldende ved denne form for undervisning selve ordene og ikke deres forvandlende kraft. Ved denne form for undervisning, vil eleverne memorere indhold og der er ikke en reel kommunikation mellem lærer og elev. I sparekasse-princippet er viden således en gave fra den vidende til den uvidende. Freire lister en del af disse holdninger og handlemåder således:

- Læreren underviser og eleven bliver undervist
- Læreren ved alt, eleven ved intet
- Læreren tænker og eleven bliver der tænkt på
- Læreren taler og eleven lytter – ydmygt
- Læreren disciplinerer og eleven bliver disciplineret
- Læreren vælger og håndhæver sine valg og eleven samtykker
- Læreren handler og eleven har illusionen af at handle gennem lærerens handling

Læreren vælger undervisningsprogrammets indhold og eleven (som ikke bliver spurgt) tilpasser sig det.

Læreren forveksler videns autoritet med sin egen professionelle autoritet, som han sætter i modsætning til elevernes frihed. Ved at eleverne undervises med en form for pædagogik, hvor viden er påfyldning, udvikler de ikke den kritiske bevidsthed, som kan gavne dem, så de har mulighed for at ændre verden. Når eleverne accepterer denne passive rolle, som de er tvunget ind i, er de tilbøjelige til at tilpasse sig verden som den er (ibid).

Frigørende undervisning består af erkendelses-handlinger, som foregår gennem den dialog, der sker ved mødet mellem mennesker. Freire (1980) beskriver det som et møde, der formidles af verden således at disse mennesker kan navngive verden. Man ændrer verden ved at sige det sande ord, hvilket ikke kun er nogle menneskers privilegium, men alle menneskers ret.

Dialogen kræver en stærk tro på andre mennesker samt en kritisk tænkning. Uden dialog er der ingen kommunikation, og der kan derfor ifølge Freire ikke finde sand undervisning sted.

Undervisning, som fjerner modsigelsen mellem lærer og elev, finder sted når de begge retter deres erkendelse mod et objekt, der danner bindeled mellem dem. (Ibid, s. 68).

Metode

Empirien i dette speciale består af indsamlet data fra en midtvejsevaluering af et af SOS Børnebyernes projekter i Rwanda. Evalueringsprocessen og den endelige rapport laves af en ekstern konsulent Lotte Ladegaard. Jeg har valgt at indsamle det empiriske materiale ud fra den første del af rapportens tilblivelse, da det er i denne del af processen, der er et stort fokus på inddragelse og deltagelse af børn. Børn er sammen med deres familier den direkte målgruppe i det projekt, som SOS Børnebyerne har her.

Mine observationer forløb over en periode på 8 dage, men da det kun var de 5 første dage, at børnene deltog, er det kun disse dage, jeg har brugt som empirisk materiale. Efter observationen foretog jeg tre interviews med henholdsvis Lotte Ladegaard og to af de deltagende børn.

Selve evalueringsprocessen startede med en 3 dages forberedende workshop, hvor deltagerne sammen med Lotte Ladegaard og den danske programkoordinator fra SOS Børnebyerne arbejdede med formålet med midtvejsevalueringen samt med en afklaring af, hvad der skulle undersøges og evalueres på. Herudover blev der i workshoppen arbejdet med metode, værktøjer samt roller og ansvar. Afslutningsvis var der fokusgruppe diskussioner og casestudier med både børn og forældre.

I forbindelse med forarbejdet til midtvejs evalueringen i Gikongoro udarbejdede Lotte Ladegaard en arbejdsplan for den uge, hvor selve træningen af børn, forældre og projektmedarbejdere trænes i blandt andet at lave interviews. Lotte Ladegaard brugte arbejdsplanen som et fleksibelt værktøj, som løbende blev justeret alt efter, hvad der skete i løbet af dagene.

Opfattelser af, hvad barndommen er, varierer alt efter den kulturelle kontekst, ligesom forestillingen om, hvad børn kan og har godt af, adskiller sig fra det ene samfund til det andet og på tværs af sociale grupper inden for et samfund. (Gulløv & Højlund, 2010; s. 34). Jeg har derfor forsøgt at være meget åben i min forskning af børn, idet konteksten er meget forskellig fra den, jeg selv er vokset op i, hvilket betyder, at mit børnesyn kan være meget forskelligt fra børnesynet i Rwanda (Gulløv & Højlund, 2010; s. 35).

At definere børn som kompetente og selvforvaltende er en kulturel forestilling, og kræver teoretiske refleksioner og overvejelser i forhold til de forventninger og de resultater, man får. (Gulløv & Højlund, 2010; s. 57).

Observationer

Baggrunden for at vælge observation som empirisk tilgang er, at man på denne måde, kan se interaktionen mellem forskellige personer. Når man iagttager andres handlinger danner man sig indtryk af situationerne ud fra sine egne erfaringer, og ligeledes har man ideer om, hvad bevæggrundene er, ud fra egne erfaringer. Disse

personlige tolkninger betyder, at det vil være reelt også at inkludere interviews som metode for indhentning af dokumentation. Herved kan man spørge de involverede om bevæggrunde for den enkeltes handling.

De fund og resultater, jeg er kommet frem til i min undersøgelse er ikke blevet delt med børnene, idet disse ikke kender den videnskabelige kontekst, og deres godkendelse kan blive en form for pseudo-etisk legitimering. Gulløv og Højlund er skeptiske overfor etiske krav om at vise børnene observationer og interviewmateriale for at få børnenes godkendelse. Der kan være grunde til at diskutere observationer og interviewudsagn med børnene, der er inddraget, men det er ikke det samme som en godkendelse eller legitimering af ens iagttagelser (Ibid, s. 31).

Når man som forsker observerer, opholder man sig i de observeredes eget miljø og får derved adgang til at vurdere de dynamikker og kræfter, der sker i det sociale rum og som kan føre til såvel forandringer som konflikter. Der er således mulighed for at studere en gruppe gennem et proces-perspektiv frem for at mere fastlåst, statisk perspektiv (Kristiansen & Krogstrup, 1999). I disse observationer, har der dog været den udfordring, at jeg ikke sprogligt har kunne forstå, hvad de talte om indbyrdes. Jeg valgte at observere uden oversætter, idet jeg mente, at det ville forstyrre, men det betød så, at mine observationer har været fokuseret på kropssprog, mimik og samspil mellem deltagerne.

Hvad angår barndomsopfattelse understreger Gulløv og Højlund, at det er vigtigt at forstå på lokale præmisser og ikke overføre sine egne barndomsopfattelser til et miljø, der kan have ganske andre værdier og forståelser af, hvad et barn er. Jeg har derfor forsøgt at lægge afstand til det jeg kender fra en dansk kontekst og i stedet forsøge at få en opfattelse af hvad der giver mening lokalt. (Gulløv & Højlund, 2010, s. 22).

Interviews

Begrundelsen for at foretage et interview med Lotte Ladegaard er, at jeg ønsker at få uddybet hendes baggrund for nogle af de valg, jeg ser hende tage i forløbet. Samtidig vil det være interessant at få et billede af hendes oplevelser og fund i forløbet.

De interviewede børn er valgt ud fra et ønske om at interviewe en af hvert køn. Børnene, der deltog, var alle imellem 14 og 17 år, hvilket var en fordel, da jeg anser børn i denne aldersgruppe for at have større mulighed for at udtrykke sig end de yngre børn. Samtidig har de nået en alder, hvor de reflekterer mere over det, de oplever og det vil derfor være nemmere at få en forståelse af deres oplevelser gennem dem. Jeg har valgt ikke at interviewe nogle af de deltagende voksne, da undersøgelsen har fokus på udbyttet hos børnene, og ved at interview forældre eller andre interessenter, vil disse enten give en fortolkning af børnenes oplevelser eller en tredjeparts vurdering af empowerment af børnene.

I forbindelse med interviews af børnene ved jeg, at der kan være forskellige områder, jeg som forsker skal være opmærksom på. Blandt andet det, at det er børn

jeg interviewer, kan være en udfordring, og jeg har i den forbindelse gjort brug af Gulløv og Højlands beskrivelser af feltarbejde med børn. Herudover er jeg også opmærksom på, at interviews foretages i en fremmed kultur med andre normer, end det jeg selv kommer fra. Det at interviewene ligger efter 5 dages observation gør, at deltagerne har vænnet sig til, at jeg er der, og er blevet mere trygge ved mig. Jeg har derved fået nogle relationer til interviewdeltagerne. Jeg er dog opmærksom på, at der i kommunikationen kan være forskellige normer. Blandt andet det at jeg er kvinde, eller at jeg er hvid kan have indvirkning på interviews (Kvale, 2012).

Ifølge Kvale (2012) skal man desuden være opmærksom på det skæve forhold mellem barnet og den voksne interviewer, og at barnet kan have en tendens til at svare ud fra, hvad det forventer, den voksne ønsker at høre. Både på grund af det sproglig og på grund af udfordringerne af, at det er børn jeg interviewer har jeg forsøgt at holde spørgsmålene simple.

Jeg har ikke selv udvalgt børnene, men de blev i stedet spurgt, hvem der ønskede at deltage i et interview med mig, og de to første, der meldte sig, blev valgt. Jeg var lidt bekymret for, at det ville være de stærkeste børn, der meldte sig, men det var slet ikke tilfældet.

Jeg er opmærksom på, at der både i forhold til sprog og i forhold til oversættelse kan være problemer og fejlkilder. Jeg benyttede mig af tolken, som også tolkede på resten af evalueringsprocessen. Han var dog ikke uddannet tolk, men arbejde i et af SOS Børnebyernes projekter i et andet område af Rwanda. Han kendte således ikke deltagerne, men var meget interesseret i forløbet, og deltog så meget i processen, som han havde mulighed for, hvilket gjorde, at man kan være usikker på hvor meget han fortolkede på selve oversættelserne. I de to interviews oversætter han således, at han omtaler den interviewede i tredje person, hvilket i sig selv kan give tanke på fortolkning. Transskriberingen er ordret, men ved brug af citater i analysedelen har jeg valgt at omformulere dem til første person, for at få en større tydelighed af, hvad der er blevet sagt.

Analysestrategi

Analysen er udarbejdet med udgangspunkt i empiri fra mine observationer og de kvalitative interviews med henholdsvis konsulenten Lotte Ladegaard og to børn. Analysen er inddelt i to afsnit, idet jeg synes, det er vigtig at få analyseret rammesætningen for selve den participatoriske evaluering, som jeg ser den i det empiriske materiale. Til dette bruger jeg Cousins og Chouinards teoretiske beskrivelse, som tidligere i specialet er beskrevet. Det primære fokus ligger i analysen på rammesætning for Lotte Ladegaard som evaluator og hendes tilgang til participatorisk evaluering.

Med baggrund i Cousins og Chouinard's teori om participatorisk evaluering vil jeg se nærmere på Lotte Ladegaard's måde at inddrage børn i evalueringsprocessen. Her kan vurderes, *hvilke* interessenter hun har valgt at inddrage, *hvor meget* de bliver inddrage samt *hvor meget medbestemmelse*, deltagerne får. Det vil således give mulighed for rent praktisk og visuelt at indplacere hendes arbejdsmetode inden for participatorisk evaluering i det diagram, som Cousins og Chouinard har udarbejdet.

Desuden vil det af analysen af interviewet med Lotte Ladegaard fremgå, om hun rent baggrundsmæssigt og holdningsmæssigt ligger inden for det, Cousins og Chouinard kalder den praktisk partcipatoriske evaluering (P-PE) eller transformativ partcipatoriske evaluering (T-PE) i forhold til sit syn på partcipatorisk evaluering.

Det andet afsnit i analysen vil have fokus på empowerment af børn. Der vil her ligge et fokus på de oplevelser, deltagerne har haft i evalueringsprocessen ud fra de observationer og interviews, jeg har foretaget. Her vil jeg benytte Bourdieus teorier, blandt andet til afdækning af de sociale strukturer og beskrivelse af de magtkampe, der sker.

Efterfølgende ser jeg på det empiriske materiale i forhold Freires kritiske tilgang til forholdet mellem undertrykte og undertrykkere samt hans pædagogiske principper i forbindelse med læring og empowerment af det enkelte individ og gruppe. Han understreger vigtigheden af inddragelse, og disse teorier vil her være nyttig som grundlag for vurdering af hvorvidt børnene bliver empoweret af denne observerede arbejdsform og metode.

Jeg vil afslutningsvis i analysen diskutere de områder, hvor såvel Bourdieu som Freires teorier kommer i spil. Det vil her være interessant at se på de udfordringer der er i forbindelse med empowerment af børn i et udviklingsland i forhold til de magtkampe, der foregår i det sociale rum, hvor der er kamp mellem klasserne.

Analyse

Analyse af evaluator

Som nævnt tidligere beskriver Cousins og Chouinards to tilgange til partcipatorisk evaluering - den praktisk partcipatoriske evaluering (P-PE) og den transformativ partcipatoriske evaluering (T-PE) – som kommer af to forskellige syn på involvering. Ser man det fra et P-PE syn, er begrundelsen for involvering, at man mener, at interessenterne i højere grad vil benytte resultaterne fra en evaluering, hvis de er involveret. Har man derimod et T-PE syn, er der et fokus på processen, hvor man ved involvering søger at gøre sociale forandringer.

I interviewet med Lotte Ladegaard giver hun udtryk for, at hun egentlig ikke mener, at det ene udelukker det andet.

Hun udtrykker således:

"Der er både styrker og svagheder ved at involvere børn i det, og jeg synes den helt store styrke er, at børnene får nogle redskaber, som gør dem stærkere som individer og som børn - og mere rustede til at hæve stemmen i deres lokalsamfund og få indflydelse på, hvad der sker, og det synes jeg er en meget, meget vigtig grund."

Der er her en klar tilkendegivelse af, at baggrunden for at involvere børn er, at de kan styrkes til at tage medansvar og få medindflydelse i deres lokalsamfund. Dette betyder, at hun ser deltagelse som en vej til at styrke og empower børn. Formålet

med den participatoriske evaluering har med denne vinkel en bevæggrund inden for den transformative participatoriske evaluering (T-PE).

Hun kan dog som nævnt være tilbøjelig til også at hælde til den pragmatiske tilgang P-PE ved at beskrive, hvordan hun mener, at medarbejderne vil reagere, såfremt de ikke er involveret i evalueringen.

"...så siger de "vi kan ikke bruge det til en skid bagefter" fordi medarbejderne står og er lidt små irriteret over, at de ikke har haft indflydelse på det og at de ikke har forstået hvad det gik ud på, så der er ikke nogen forankring i dem i forhold til at lave om på nogle ting."

Hendes udtalelser dækker således begge de tilgange, Cousins og Chouinard beskriver, men set ud fra en helhedsvurdering, ser det ud til, at hun vægter P-PE, idet midtvejsevalueringen her generelt har haft et større fokus på deltagelse og sociale forandringer end på styrkelse af evalueringen.

Ved en nærmere vurdering af, i hvor høj grad Lotte Ladegaard egentlig involverede børnene, kan man se på hendes metode ud fra Cousins og Chouinard's tre parametre: *Udvælgelse af interessenter* (hvem inddrages), *Kontrol af faglige beslutninger* (hvor meget inddrages deltagerne og *I hvilken udstrækning involveres interessenter* (hvor meget medbestemmelse får børnene).

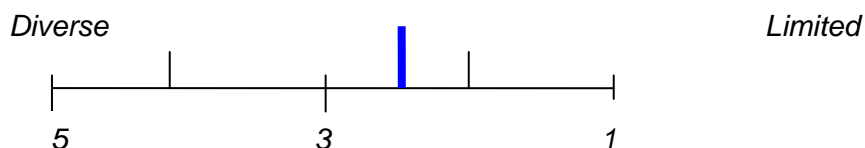
Udvælgelse af interessenter

I workshoppen, som er indledningen til midtvejs evalueringen, har Lotte Ladegaard valgt at inddrage børn, som er primær målgruppe for projektet, forældre, som er sekundær målgruppe samt medarbejdere i projektet.

I selve evalueringen er børn og unge i meget høj grad inddraget sammen med forældre og omsorgspersoner. Herudover interviewer Lotte Ladegaard personer fra Community-based organisations (CBO) og lokale ledere. De to sidstnævnte grupper er dog ikke inddraget i selve evalueringsprocessen.

Hun kunne have valgt at inddrage flere interessentgrupper, blandt andet kunne det have været en mulighed at inddrage personer fra CBO i selve workshoppen og den participatoriske evaluering, men dette er blevet fravalgt. Ifølge interview med Lotte Ladegaard, vurderer hun ikke, at det vil være godt at inddrage duty-bearers i denne form for evalueringsarbejde, idet det er dem, der bliver evalueret, hvorimod børnene, som er rights-holders skal empowers gennem denne form for evaluering af SOS-Børnebyerne, CBO's arbejde.

Nedenfor er min vurdering af involveringen indplaceret i parametret om "Diversity among stakeholders selected for participation".

Kontrol af faglige beslutninger

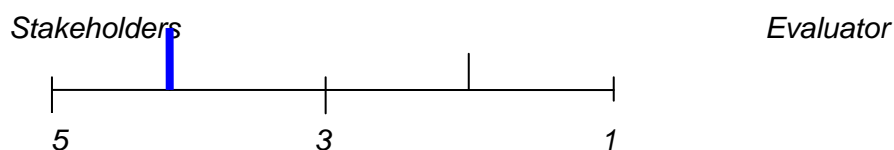
Gennem observationer og Lotte Ladegaard's egen plan for midtvejsevalueringen er det helt klart, at der ønskes en stor involvering af børnene i selve arbejdet omkring evalueringen.

Processen indledes med en workshop i 3 dage, hvor børn, forældre og projektmedarbejdere deltager. Den første dag benyttes til introduktion til projektet og evaluering. Grupperne bliver inddelt i en børnegruppe og en forældregruppe, idet der foreligger 3 indikatorer, som vil være relevante for henholdsvis børn, forældre og medarbejdere at arbejde videre med. Projektmedarbejderne bliver delt ud i de to grupper og skal efterfølgende arbejde videre med den tredje indikator, som vil være mest relevant for dem.

I workshoppen skal børnene sammen med projektmedarbejderne lære at lave interviews, således at de senere kan tage ud og foretage interviews af børn og forældre, som er deltagere i projektet. Herudover skal de udarbejde spørgsmål og lave en form for planlægning, hvor det skal besluttes, hvem der vil være relevante at interviewe. Disse interviews lægger grundlaget for den endelige rapport, som Lotte Ladegaard vil skrive.

Der er i stor udstrækning deltagelse af de involverede, idet alle har mulighed for at have stor indflydelse blandt andet på hvem, der interviewes og hvad de bliver spurgt om.

Min vurdering af involveringen indplaceret i parametret om "Control of technical decision making" ser således ud:

I hvilken udstrækning involveres interessenter

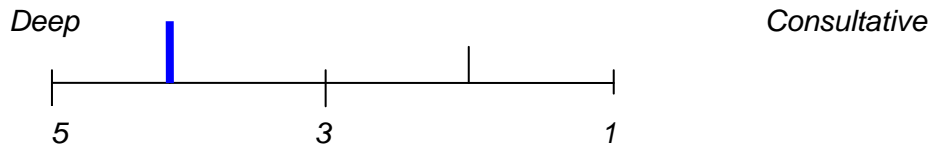
Hvor stor graden af medbestemmelse har været, kan være lidt svært at vurdere. Hensigten var, at børnene i forbindelse med workshoppen selv var med til at lave spørgsmålene til interviewguiden sammen med medarbejderne i projektet. Dette skulle laves ud fra projektbeskrivelsen. Ifølge interviews med børnene anser de processen for at være meget inddragende, idet Barn B udtaler:

"We are the ones who is forming the questions and the ones who is going to use it in the field so that we have the real situation of how the project is implemented on the field".

Barn A udtaler:

“And then we have actively participated in forming and organizing those questions which have been used in the field”.

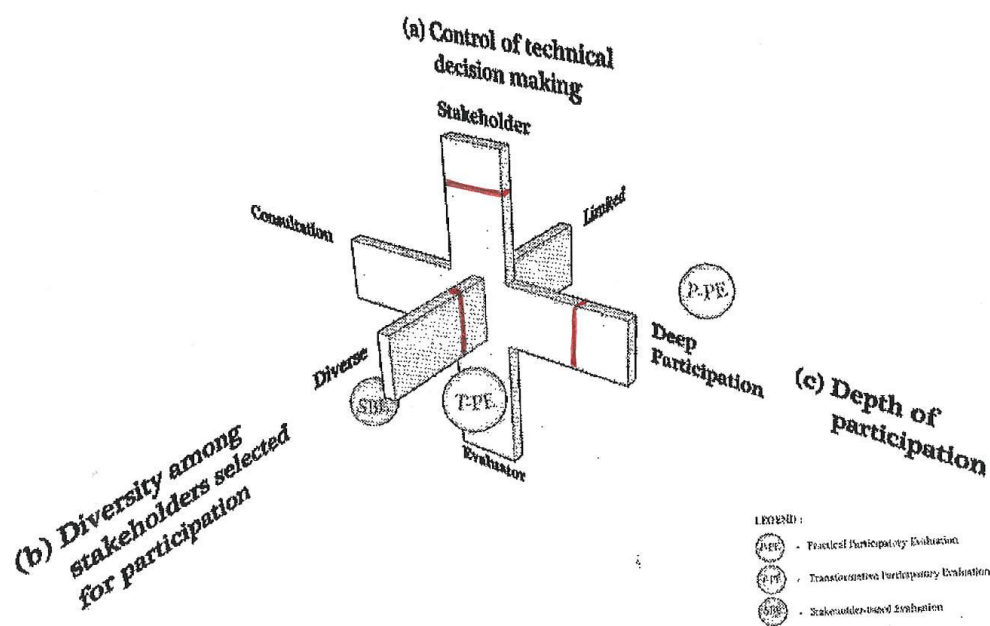
Når involveringen inden for det Cousin og Couinard kalder “Depth of participation”, vil jeg vurdere Lotte Ladegaard’s tilgang til at ligge således:

Ifølge mine observationer ser det dog ikke ud til, at børnene er blevet inddraget i udarbejdelse af spørgsmålene. Observationerne tyder på, at projektmedarbejderne lavede det meste af arbejdet med udformning af spørgsmålene uden at involvere børnene fuldt ud. Dette giver således et andet billede af udstrækning af de involverede, idet jeg vil vurdere, at børnene reelt kun var involveret til 2,5 på parametret.

Hvis man sammenfatter Lotte Ladegaard’s involvering af deltagerne inden for de tre parameter *hvilke interessenter der deltager, hvor meget de involveres og hvor meget medbestemmelse, de får* kan det sættes ind i Cousins og Chouinard’s figur.

Hendes valg af inddragelse kan sættes ind i den tredimensionelle tegning, der tilsammen viser graden af inddragelse. Jeg har her markeret hende med rødt på de tre forskellige søjler.

Ved afslutningen af workshoppen besluttede Lotte Ladegaard sig for, at projektets medarbejdere også skulle inddrages i den afsluttende fase af evalueringen. Hun vurderede, at der ville være en fordel ved, at medarbejderne fik tilsendt evalueringsrapporten til kommentering inden den afsluttende redigering. Dette viste en interessant udvikling i processen, idet Lotte Ladegaard gjorde den mere deltagende hen ad vejen ud fra en vurdering af, at der var et behov for større inddragelse end først antaget. Hun vurderede dog ikke, at børnene skulle inddrages på denne måde, og spørgsmålet er, om det overhovedet er tænkt ind i processen, hvorvidt eller hvorledes børnene får mulighed for at se det endelige resultat af evalueringen.

Analyse i forhold til Bourdieus teorier

Ser man på den gruppe af mennesker, jeg har observeret i empirien, som et socialt rum, kan disse personer inddeles i tre grupper, hvilket jeg allerede i mine tidligere beskrivelser og observationer har gjort brug af: facilitator og projektmedarbejder fra Danmark, projektmedarbejdere og børn.

Ved vurdering af magtstrukturerne inden for denne gruppe, er der helt klart et hierarkisk system, hvor det at komme som evaluerende konsulent, med tilknytning til den donerende organisation i Danmark, i sig selv er en magtfaktor. Desuden kommer hun med en høj faglighed, hvilket i sig selv giver en vis status. Herudover er det at være hvid i denne kontekst ligeledes en faktor, der sætter Lotte Ladegaard højt i hierarkiet. Det, at hun er kvinde, kan i nogle samfund virke som en faktor, der gør, at der mistes position, men dette ser ikke ud til at være tilfældet her. De andre i gruppen har en stor respekt for hende, uden at det er eksplicit beskrevet, at sådan skal det være. Derimod ser det i observationerne ud til, at Lotte Ladegaard forsøger at udligne dette magthierarki ved i flere omgange at bede grupperne arbejde meget selvstændigt, mens hun trækker sig udenfor og kun er der til at støtte og rådgive.

Projektmedarbejderne i dette projekt arbejder for SOS børnebyerne i Rwanda. De har alle en universitetsuddannelse og har derfor en forholdsvis høj status i gruppen. Det der dog gør det største udfald i forhold til den sidste gruppe – børnene – er at de er voksne. Her ligger alene en stor magtfaktor i et samfund som Rwandas, og det viser observationerne også, idet projektmedarbejderne har svært ved ikke at dominere diskussionerne, og i mange tilfælde er de eneste, der snakker, mens børnene er forholdsvis passive. Det bliver flere gange understreget, at projektmedarbejderne – de voksne – er facilitatorer, og ikke skal deltage i selve diskussionerne i børnegruppen. Her ser det også ud til, at Lotte Ladegaard forsøger at udradere noget af det hierarki, der ligger, hvilket dog ikke lykkes helt.

Lotte Ladegaard spørger på et tidspunkt børnegruppen, om de ønsker at hun deltager og faciliterer deres gruppearbejde, eller om de vil arbejde selvstændigt i gruppen, som består af alle 11 børn samt 4 projektmedarbejdere. Her inddrager medarbejderne børnene, og en af disse udtaler sig, hvorefter det bliver meddelt, at de hellere selv vil arbejde uden Lotte Ladegaard.

Det bliver hurtigt ret klart for mig i mine observationer, at der er en pige i feltet, som er noget stærkere end de andre børn. Hun deltager på en noget anden måde og jeg

vurderer ud fra hendes kropssprog, at hun har en anden selvsikkerhed, end de andre børn. Det er også hende, der tager initiativ til de ting, børnene i fællesskab skal gøre. For eksempel er hun den første, der udfører et interview, og er ligesom i centrum af alle interviews. Hun virker ikke, som om hun selv sætter sig i centrum, men at de andre synes, at det er helt naturligt, at hun tager styring. På et tidspunkt går alle voksne, og børnene skal selv diskutere indbyrdes. Den stærke pige tager styringen og der bliver snakket en del. De får dog kun 10 minutter inden de voksne igen er retur, og man får her indtryk af, at medarbejderne ikke mener, at der er så stor nødvendighed af at børnene er med i diskussioner.

Ved første fremlæggelse er det projektmedarbejderne der fremlægger, hvilket igen giver et indtryk af, at disse har svært ved at give styring og magt, fra sig.

Ved skattejagt forsøger medarbejderen Rose ihærdigt at få børnene til at sige noget og holde sig forholdsvis neutral selv. Dette er dog svært, idet det er svært for hende at få børnene til at indgå i en diskussion. Det ser ud til at ligge meget dybt i børnene, at det er de voksne der tager teten, at de har svært ved selv at byde ind i diskussioner.

Når projektmedarbejderne i gruppesessioner diskuterer og snakker indbyrdes, hvilket kan fortsætte i meget lang tid, sidder børnene altid meget stille. Noterer måske noget eller sidder bare og kigger. Det ser således ud til, at medarbejderne benytter sig af den magtstruktur der allerede ligger i dette miljø voksen-barn og lærer-elev til at have ro i gruppe-lokalet.

Når man ser på deltagerens habitus ligger der en stor forskel på Lotte Ladegaard og resten af deltagerne. Dette kommer blandt andet til udtryk ved det børnesyn der haves. Såvel projektmedarbejderne som børnene selv lever i en kontekst, hvor børn ikke høres, mens Lotte Ladegaard kommer fra et samfund, hvor det er naturligt at se børn som en ressource med rettigheder. Det kan derfor være en udfordring at arbejde med inddragelse af børn, hvilket Lotte Ladegaard påpeger i interviewet:

Altså, jeg var næsten sikker på, at der stadigvæk ville være problemer i at arbejde rigtigt deltagerorienteret, for det er min erfaring fra alle mulige andre steder i verden, at det lærer man ikke sådan bare lige fra et øjeblik til et andet, og slet ikke i en kultur, hvor børn helst ikke skal ses, og i hvert fald slet ikke høres. Så vi er inde og rykke ved nogle helt fundamentale ting, og det sker ikke på halvandet år.

Der ses her en accept af, at det tager tid at empower børn, og at en enkelt evalueringssproces ikke er nok, men er et skridt på vejen i et længerevarende arbejde.

Analyse i forhold til Freires teorier

Freire ser empowerment som en frigørelse fra at være undertrykt såvel individuelt som kollektivt. Ifølge ham lader denne frigørelse sig gøre, hvis man lader elever deltage i undervisning på samme niveau som læreren selv. Det er denne form for empowerment, der forsøges udført gennem den metode, Lotte Ladegaard benytter i denne partecipatoriske evalueringssproces. Lotte Ladegaard giver i workshoppen

beskrivelser af, hvad der skal laves, hvorefter grupperne selv skal beslutte, hvordan interview skal udføres, hvad der skal spørges om, hvem der skal være interviewer og hvem der skal interviewes. Der er meget frie hænder for børnene til at deltage i processen. Børnegruppen består dog udover børnene selv af 3 projektmedarbejdere, som blandt andet skal informere dem mere dybdegående om projektindholdet samt støtte op og hjælpe dem med interviewguide m.v.

Mine observationer gør dog – udover at jeg ikke havde mulighed for at forstå, hvad de sagde – at jeg har den klare opfattelse, at projektmedarbejderne tog en større del af arbejdet på sig, end der egentlig var hensigten. Jeg så blandt andet at de voksne i store dele af tiden sad og talte indbyrdes, mens børnene sad lydigt og kiggede på og lyttede. Det ser ud til, at projektmedarbejderne har haft svært ved selv at rive sig ud af rollen som dem, der ved alt og som dem der vælger, mens børnene samtykker. Der er således en tendens til, at de voksne projektmedarbejdere, har haft svært ved at inddrage børnene i deres diskussioner. Da en projektmedarbejder i indledningen får til opgave at beskrive projektet sker dette ved at medarbejderne holder en form for enetale i næste en time. Det ser ikke ud til at være særlig motiverende for børnene, og der ses en mangel på dialog mellem børn og medarbejdere. Spørgsmålet er, om børnene har svært ved at spørge ind til noget, de egentlig ikke kender ret meget til, og derfor sidder meget passive, eller om de er vant til denne form for undervisning, hvor det er den voksne, der taler, mens børnene tager notater.

Ved interview med Barn A fremgår det dog, at hun har en opfattelse af, at hun har deltaget i at lave interviewspørgsmålene, idet hun har deltaget i træningen, hvor spørgsmålene blev lavet. Hun oplyser, at de er blevet bedt om at give input til spørgsmålene, hvilket hun anser for at være deltagelse. Når man taler om inddragelse af børn, fremgår det således, at der er en stor forskel på det, børnene ser som inddragelse, og det jeg ser som inddragelse.

I det afsluttende forløb, hvor børnene er ude i landsbyer og træne i interviewteknik, ses en udvikling hos børnene igennem de fem interviews, de laver. Efter hvert enkelt interview giver Lotte Ladegaard respons og vejledning i at forbedre interviewet. Børnene er rigtig gode til at udvikle sig fra interview til interview på baggrund af den respons de løbende får. Herudover er der åbent for, at andre kan komme med kommentarer. Efter de første par interviews er der kun yderligere kommentarer fra projektmedarbejderne, men hen ad vejen er det i højere og højere grad børnene selv, der giver feedback til hinanden, og der ses tydeligt en udvikling og en empowerment af børnene i dette forløb.

I dette forløb agerer Lotte Ladegaard som vejleder og forsøger at guide med forslag til, hvordan børnene kan forbedre spørgeteknikken i forhold til det, der ønskes svar på. Denne måde at arbejde med børnene på ser ud til at virke meget styrkende. En stor del af beslutningerne i dette forløb, ligger hos børnene, og det er helt tydeligt, at netop her rykker udviklingen virkelig hurtigt. De ændrede spørgeteknikker, opsætninger og lignende efter de henvisninger og kommentarer, de fik. At være i et forløb, hvor børnene ser, at det er okay at ytre sig, og at man bliver hørt, rykker rigtig meget ved deres styrke til at få sagt noget.

Det ser ud til at være en udfordring at få inddraget børnene i så høj grad, som man ønsker sig, når man har en målsætning om at empower børnene gennem deltagelse. Dette ses på baggrund af mine observationer, hvor projektets medarbejdere har svært ved ikke selv at påtage sig en rolle som alvidende lærer for elev. Det ser således ud til, at børnene, som vi her kan se som de undertrykte, kan have svært ved at få en fuldt ud deltagelse gennem dialog, som Freire kalder det. Selvom det er hensigten at få styrket børnene, kan det være en udfordring, hvis ikke de voksne (her medarbejdere i projektet) er fuldstændig afklaret med at give slip på deres lærer-rolle, idet de vil have en tendens til selv at falde tilbage på den såkaldte Sparekasse-model.

Børnene selv mener, at de har lært meget i selve workshoppen om deres rettigheder, og de vurderer begge, at det har styrket dem til at turde stå op for disse rettigheder, og gå tilbage til både familie og skole og fortælle, at børn har ret til at blive hørt.

Det fremgår af interviews med børnene, at de ikke selv er klar over, at der ligger et ønske om at empower dem, men at de helt konkret mener, at de har lært om interviewteknik. Barn A udtaler

...Lotte has just chosen to make the mid-term evaluation like this because she wanted to see if the children have been trained on child rights...

Dette giver indtryk af, at børnene føler, at de allerede deltager i en form for evaluering, og ikke, at de deltager i en træning for at de skal være med til at foretage en del af evalueringen.

Analyse Bourdieu - Freire

Når man ser på Freire og Bourdiues forskellige teorier og tilgange til det, de henholdsvis kalder dominans og undertrykkelse, er det interessant at se på en form for krydsfelt mellem deres holdninger.

Begge de to store teoretikere har et fokus på undertrykkelse og dominans, men hvor Freire beskriver, hvordan man kommer ud af undertrykkelse gennem dialog, holder Bourdieu sig mere til en beskrivelse af, hvor svært det er at ændre de mekanismer, der er omkring dominans.

Når man ønsker at empower børn gennem Freires ide om dialog opstår der en udfordring i, at de personer, der er i gruppen måske ønsker empowerment af børnene, men at det ligger dybt i dem at forsvare deres magtposition, og at de altså har svært ved at løsrive sig fra egen habitus og magt.

Det, at børnene lærer viden om interviewteknikker og trænes i at deltage i diskussioner og samtaler gør, at de føler sig styrket til at gå tilbage i deres lokalsamfund og arbejde kæmpe for deres rettigheder, hvilket kommer til udtryk i Barn B's udtalelse:

"We don't think that a child like this one can go and have a conversation with all the people but now we just found that it is possible that we get rid of fear and we can go and converse with other people without a problem"

Børnene laver selv et rollespil, hvor de skal vise et interview. De forbereder selv rollespillet, og de voksne er ikke ind over. Der kommer et rigtig godt produkt ud af det, hvor alle børn er inkluderet. De stråler af stolthed, og det ser ud til, at der faktisk ligger en latent styrke i dem, som bare ikke kommer frem, når de arbejder sammen med voksne.

Diskussion

På baggrund af analysen af Lotte Ladegaard's tilgang til evaluering har jeg vurderet hende til at være meget inddragende i forhold til Cousins og Chouinards teorier om partipatorisk evaluering. Jeg har på den baggrund vurderet ud fra de tre parametre, der findes, at hun arbejder meget inddragende. Især ligger hun højt i "kontrol af faglige beslutninger" og "i hvilken udstrækning involveres interessenter", mens hun i parametret "udvælgelse af interessenter" ikke ligger så højt. Her kan man dog kritisere teorien for at have fokus på antal af interessenter, og ikke se på *hvem* der inddrages. Man kan overveje at inddragelse af de svageste i samfundet ville score højere frem for mængden af inddragede grupper.

Lotte Ladegaard er således meget inddragende som evaluator og har i denne evaluering et fokus på empowerment som et outcome af den evalueringsmetode, hun benytter. Når man arbejder med partipatorisk evaluering er der dog en tendens til, at deltagelse bliver på bekostning af evalueringen eller omvendt. Med den store vægtning på empowerment af børn via inddragelse kan man overveje, hvorvidt dette bliver på bekostning af det endelige evaluerings produkt, idet forarbejdet og interviews er lavet af personer, der ikke tidligere har arbejdet med evaluering.

Hvis man derimod har stort fokus på evalueringsresultatet vil man have vanskeligere ved at inddrage børn i særlig høj grad. Især parametret "kontrol af faglige beslutninger" vil have en tendens til ikke at score højt.

Når man i internationale ngo'er arbejder rettighedsbaseret og ønsker at fremme børns rettigheder gennem deltagelse, har organisationen ofte et fokus på og et ønske om at ændre de beskrevne strukturer i samfundet så som lovgivning og regler. Forventer man, at børn skal blive empoweret til at ændre deres verden er det dog essentielt, at de også får redskaberne til at ændre de uformelle strukturer, der ligger i et samfund. Der er således en magtstruktur, der ligger i det skjulte, som skal udfordres for at børn har muligheden for at tage kampen op med de mere formelle udfordringer. Der kan således stilles spørgsmålstegn ved, hvorvidt børn har mulighed for at udnytte deres styrke, såfremt voksne i lokalsamfundet ikke også er inddraget.

Ser man på Freires opfordringer til de undertrykte, om at udfordre systemet og få en dialog med undertrykkerne for at få udlignet de dominansforhold, der findes, kan det i lyset af Bourdieus beskrivelser af de sociale strukturer der findes, være vanskeligt

at få denne dialog, idet der ifølge Bourieu ligger nogle magtstrukturer, som kan være meget vanskelige at ændre. Det kræver styrke at fragive sig magt – måske indre styrke. Den skal gives ifølge med at børnene bliver empoweret, og empowerment af børnene kan således ses gå hånd i hånd med empowerment af voksne.

Konklusion

Der ses i undersøgelsen en stor divergens mellem hvad børnene ser som deltagelse og hvad evaluator ser som deltagelse. Det at være tilstede og af og til blive spurgt, anser børnene for at være deltagelse, mens evaluator er et ønske om at deltagelse er noget mere vidtrækkende. Hun mener, at deltagelse, ud over det at være tilstede, også skal indeholde en medbestemmelse og dialog, hvorved børnene i højere grad udvikler sig og bliver empoweret.

Børnene synes om at være inddraget. Ud fra mine observationer er det tydeligt, at de har været meget seriøse i deres tilgang. De ønsker at lære noget, hvilket i sig selv må tolkes som et ønske om at blive empoweret. Det ser ud til, at børn har et bevidst ønske om at blive styrket inden for eksplicit beskrevet områder, så som faglig kundskaber og viden. De har blandt andet et stort fokus på *kendskab* til børns rettigheder. De er dog ikke bevidste om vigtigheden af de personlige færdigheder, som for eksempel at kunne begå sig og positionere sig inden for de sociale rammer, hvilket er af stor betydning for overhovedet at kunne rykke ved de rettigheder de har.

Der har i den evalueringsmetode, jeg har undersøgt, været en høj grad af inddragelse af børn. Især i forhold til *udstrækningen* af involvering - hvilket her vil sige, hvor meget børn inddrages i de forskellige faser af processen - har deltagelse været i fokus. Det har her været ønsket, at børnene skulle deltage i hele interview processen fra fremstilling af spørgsmål til fremstilling af interviewmateriale, som skal føre direkte ind til evalueringsrapporten.

Når det kommer til medbestemmelse, har der i evalueringsdesignet ligeledes været lagt op til høj inddragelse fra evaluators side. Det har dog været visse udfordringer i forbindelse med børnenes deltagelse i beslutningsprocesserne, idet ikke alle inddragede parter i processen er bevidste om vigtigheden af denne medbestemmelse.

Der skal nemlig være et ønske om og en forståelse for at børn skal deltage – det være sig ikke kun fra projektholders og evaluators side, men også fra den implementerende parts side, hvilket vil sige fra projektmedarbejdere i syd. Desuden er det vigtigt, at andre interessenter og deltagere skal være klare på, at børnene i høj grad skal inddrages, og hvorfor.

Ønsker man børn empoweret til at rykke ved de uformelle magtstrukturer, er det vigtigt, at det ikke kun sker ubevidst, men at det synliggøres for såvel projektmedarbejderne som for børnene selv. Skal man sikre børns deltagelse, er det således vigtigt at involvere projektmedarbejdere, og eventuelt undervise dem i børns deltagelse samt træne dem i at arbejde med børn på en inkluderende måde. De skal ikke kun kende til vigtigheden af at børn deltager, men også forstå at de selv er en

del af processen. Der skal være en forståelse for, at nogen skal give slip på noget magt, for at andre – her børnene – bliver hørt.

Det er således vigtigt i fremtidige evalueringsdesign at være meget tydelig omkring baggrunden for deltagelse. At børn er med til at foretage selve evalueringen gennem blandt andet interviews er en rigtig god måde at få empoweret børnene. De kan her styrkes på såvel de personlige færdigheder som på det faglige område. Evalueringen bør således være tilrettelagt, så børnene styrkes gennem selve deltagelsen. Dette gøres blandt andet ved at alle voksne deltagere er bekendte med og har en forståelse for, at der skal skabes rum for at børnene høres og at de har dialog med de voksne. Det er ikke nok, at facilitatoren har en erkendelse af, at børnene skal styrkes, men også at den enkelte voksne, der deltager i projektet, har denne forståelse.

Perspektivering

Empowerment af børn skal ikke kun ske i evalueringsprocesser. Når der er tale om udviklingsprojekter med en rettighedsbaseret tilgang, må det forventes, at der generelt er et vis fokus på styrkelse af deltagerne, idet udviklingsbistand i det store billede må have et mål om at bidrage til, at udviklingslande bliver demokratiseret og kan klare sig uden bistand fra industrilande.

Empowerment af børn skal således ses i et større perspektiv end i en evalueringsproces. Der vil altid være nogle problematikker omkring de magtstrukturer, der gør sig gældende i det lokale samfund. Styrker man børn, er det vigtigt, at man inddrager deres primære voksenkontakter. Dette kan være forældre som lærere og skoleinspektører. Især inddragelse af forældre kan være vigtigt, for at undgå eventuelle konflikter og magtkampe i hjemmet.

Desuden vil der ved inddragelse af voksne være en større mulighed for at stå sammen i et lokalsamfund i forhold til magthavere på forskellige niveauer. Dette er både, når man ønsker at påvirke de lokale autoriteter, men også når man vil forsøge at ændre på f.eks. lovgivning og praksis på nationalt niveau.

Når man på denne måde har fokus på at styrke det enkelte individ eller den enkelte gruppe mennesker, er det med henblik på at disse mennesker får mulighed for at ændre egne og andres livsforhold. Dette gøres dog ikke kun ved at styrke den enkelte med empowerment, men også gennem fortalervirksomhed. For at disse mennesker kan udnytte deres styrke til at ændre deres samfund, skal der således også sættes ind på at påvirker beslutningstagere, så der på politisk plan kommer en forståelse for at vigtigheden af at styrke og inddrage borgere.

Litteraturliste

Anesen, Vibeke (2013), *Demokratisk dannelse i folkeskole*, Master i Læreprocesser, AAU

Bekendtgørelse af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder, BKI nr. 6 af 16/01/1992, Retsinformation

Bourdieu, Pierre (1986), *The forms of Capital*, in *Cultural Theory an anthology* (2011), John Wiley & Sons Ltd.

Bourdieu, Pierre (2005), *Udkast til en praksisteori*, Hans Reitzels Forlag

CISU (2012), *Stærke Civilsamfund er en nøgle til bæredygtig udvikling for verdens fattigste*

Cousins, J. Bradley & Chouinard, Jill Anne (2012), *Participatory evaluation up close – An integration of research-based knowledge*; Information Age Publishing

Cousins, J. Bradley & Earl, Lorna M. (1999); *The Case for Participatory Evaluation*

Freire, Paulo (1980), *De undertryktes Pædagogik*, Christian Ejlers' Forlag

Gulløv, Eva & Højlund, Susanne (2010); *Feltarbejde blandt børn. Metodologi og etik i etnografisk børneforskning*; 1. udg. 3. oplag, Gyldendal

Hart, Roger A (1997), *Children's Participation – the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*, Earthscan Publications Ltd.

Holm, Lars (2004), *Tekstproduktion i dansk som andetsprog for voksne. Hvordan spiller backwash ind? Taler de dansk? Aktuell forskning i dansk som andetsprog*. København: Museum Tusulanum

Kristiansen, Søren & Krogstrup (1999), Hanne Kathrine, *Deltagende observation: Introduktion til en samfundsvidenskabelig metode*, Hans Reitzels Forlag

Kvale, Steiner (2012), *InterView, Introduktion til et håndværk*, Hans Reitzels Forlag, 2. udg. 5. oplag

Lotte Ladegaard (2014), *Gikongoro midterm review methodology*

Lov om internationalt udviklingssamarbejde (2013), LOV nr. 555 af 18/06/2012, Retsinformation

O'Neill, Kathryn et al (2007); *Getting it Right for Children*, Page Bros Ltd

Wilken, Lisanne (2012), *Bourdieu for begyndere*, Samfundslitteratur, 2. udgave

Udenrigsministeriet, www.u-web.dk/hvad-er-udviklingsbistand
Udenrigsministeriet, <http://um.dk/da/~-/media/UM/Danish-site/Documents/Danida/Det-vil-vi/Udv-strategi/kap3.ashx>